

Женски Гласник

ОРГАН АЛИЈАНСЕ ЖЕНСКИХ ПОКРЕТА У КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ

УРЕДНИЦИ:

Алојзија Штеби, Београд
Млетачка ул. 8, телефон 26-153
Даринка Стојановић, Београд
Његошева ул. 23, телефон 25-131

Власник за А.Ж.П.
Милица Дедијер
Београд
Чика Љубина 8

Београд
Јуна 1932 год.
Год. XIII Број 6

Администрација:
Престолонаслед-
ников трг 38
Београд

Број поштанског чековног ра-
чуна 53 191. Излази сваког 15 у
месецу. Претплата за годину:
Дин. 36- за Југославију; Дин. 50-
за иностранство или 15- фран.

САДРЖАЈ:

Чланци:

	Страна
Шта хоће женски покрет?	Др. Ангелина Ивановић
Односи настали из бракоразводних спорова и нова надлежност Епархијских црквених судова	Мојић . . . . . 82 Зора Илић 87
Албер Тома	Милена Атанацковић . 88
Непримећени јубилеји	Јулија Бошковић . . . 89
Опортунизам?	А. Штеби 90
Данашња женска омладина (свршетак)	Ивана Цар 91

Књижевност:

Dr. Fdnée Charrier: „L'evolution intellectuelle femi- nine“	Марија Омељченкова . 94
„Једно дописивање“	М. М. Влајић 95

Белешке:

Прва руска лекарка умрла. — Да ли смо луди или покварени? — Удате учитељице у Ирској. — Светски савез за мир матера и васпитачица. — Народни женски савез Сједињених Држава Северне Америке	96
---	----

Ако би ко шамо на Дунаву, и онамо Дубровнику на игалу, шћио ове моје исповијесћи нека по њима научи да човјек нема изван себе правога добра; он своју чесћијосћ посеђује у себи, у својој вјери и љубави. Љубављу находимо браћа изван себе, а вјером Оца у себи.

Људевић Вуличевић -- Моја вјера.

ČLANCI

ŠTA HOĆE ŽENSKI POKRET?

I.

U jednom od brojeva našega lista »Ženski pokret« rekla je predsednica naše Alijanse ženskih pokreta gosp. Al. Štebi, da je sudbina svih pokreta, da su širokoj publici poznati samo sa svojih loših i nesimpatičnih strana. Ja bih samo još tome dodala da ova konstatacija možda ne vredi toliko ni za jedan drugi pokret, koliko za naš ženski pokret. Svakodnevno se čuje pitanje: što zapravo hoće te žene, čime nisu zadovoljne, što one još traže?

Najobičnije je mišljenje da su u tom pokretu okupljene žene, koje su inače u svom ličnom životu doživile neki poraz, pa to svoje nezadovoljstvo prenose u javnost, govoreći o tobožnjem opštem podređenom položaju žene i tražeći neka nemoguća prava za nju. Naročito su žene same, koje su zadovoljne sa svojim ličnim spokojnim i po njihovom mišljenju sredenim životnom, spremne da à priori osude svaku akciju onih žena, koje traže nešto i izvan toga ličnog, spokojnog života. One naravno ne shvaćaju da su mir i sreća toga kutka i te kako ovisni o prilikama i zakonima, koji se stvaraju i formiraju u javnom životu.

Nekima se pak cio pokret čini uzaludan, neprirodan a nekima čak po društvo i njegov opstanak i opasan. Ali koliko god ima prigovora, dolaze samo iz dva temeljna uzroka: Prvo radi neelastačnosti duha dotičnih kritičara, koji ne mogu da shvate, da kao što priroda ne poznaje stalnog i nepromenljivog stanja, da se tako i ljudsko društvo nalazi u večnom gibanju i previranju. Ovi kritičari, sa svojim konzerviranim mozgom, zapravo su nepopravljivi, ali ujedno i bezopasni, jer iako oni mogu na kraće ili duže vreme da poremete pravilan tok i razvoj jednog pokreta, zaustaviti ga sasvim, t. j. uništiti ipak ne mogu. Pokreti, koji su nastali iz samog života, — a mi ćemo se uveriti da je takav jedan pokret i ženski pokret — *ne mogu se ugušiti, oni se ne mogu negirati, oni se moraju rešavati.*

Drugi razlog osuđivanja feminizma jeste *nedovoljno poznavanje* samoga problema. Ovi površni poznavaoци našega pokreta usuđuju se stvarati svoj sud kako o samoj ženi i o njenoj vrednosti, tako i o samom pokretu današnjih žena, samo prema nekim sitnim, neznatnim pojavama, koje su nastale kako oni misle, kao rezultat naše borbe za ravnopravnost. Po jednoj nesavesnoj ženi u službi, po jednoj ženi izazivačkog ponašanja po javnim lokalima, po jednoj u kojem bilo pravcu egzaltiranoj, neuravnoteženoj

ženi, oni nam triumfirajući dovikuju: eto, što ste postigli, to su vam rezultati vašega rada i vaše borbe. Osim toga ovi površni kritičari uzimaju kao merilo za ocenjivanje žene i njezine vrednosti vekovima ukorenjene zabluda i predrasude, misleći da je to nešto iskonsko, nepromenljivo. I u koliko se rad i stvaranje današnje žene razlikuje od tih ukorenjenih zabluda, u koliko je ona smionija i agilnija u rešenju tih predrasuda, u toliko su ovi kritičari oštriji i naravno nepravedniji.

Zaista, promene u životu i položaju žene počele su se odražavati sve od najmanje ljudske zajednice, porodice, pa dalje u društvenom i državnom životu, izazivajući razne sukobe, lične i opšte prirode. Feminizam je i stekao najviše neprijatelja baš radi tih sukoba i nesporazuma, njemu se pripisuje sve te nedaće koje tište današnju ženu i njenu bližu i daljnju okolinu. Ali, poznajući dobro suštinu ženskoga pitanja, udubljujući se u taj problem i promatrajući ga *ne u njegovim pojedinostima nego zaokruživši ga u celinu dolazimo do ubeđenja da su ti sukobi i nesporazumi baš zato i nastali, što je žensko pitanje samo načeto, ali nije dovršeno, nije rešeno.*

II.

Ali prije odgovora na pitanje kako i zašto je nastao ženski pokret, moramo se i nehotice zapitati: kako je žena došla u podređeni položaj, kako to da se nije uporedo razvijala sa muškarcem? Nije li možda baš taj podređeni položaj nešto praiskonsko, bazirano na večnim zakonima prirode? Nismo li se možda mi civilizovani udaljili od neumitnih zakona prirode tražeći i za ženu čovečanska prava?

Dok je čovek bio na najnižem stupnju, dok mu se duh i način života nije, tako reći, razlikovao od životinja, u tome stadiju nije bilo razlike između muškarca i žene. On je išao u lov na zveri, ona je sakupljala bilje i pripremljala hranu i čuvala svoje mlade. Postojala je dakle podela rada pri kojoj je žena bila jednaka privredna jedinica kao i muškarac. Lilly Braun, u svojoj knjizi »Die Frauenfrage« lepo je rekla da je žena bila ona, koja je nemajući više hrane u prsima za svoje dete, počela da izmišlja, da pripremlja podesniju hranu za njega da bi ga održala u životu. Ona je iz krzna pravila odeću i zamatavala svoje mlado da bi ga sačuvala od studeni, ona ga je zaklanjala od zveri. I dok je muškarac osvajao prirodu i njezina blaga, žena

je ta blaga prerađivala, i tek prošavši kroz njezine ruke ta blaga su mogla biti i iskorišćena, ona su tek onda predstavljala vrednost. Razvijajući svoj duh i um, čovek je počeo da stvara i razna oruđa s kojima je mogao ne samo lakše da nadvlada zveri i prirodne nepogode, nego je mogao i da otima jedan od drugoga već gotovi plen, što je u neku ruku bilo lakše nego opasni lov. Počeli su ratovi i međusobna klanja i to je prva etapa u ljudskom razvitku gdje su se muškarac i žena počeli udaljavati jedno od drugoga. Žena naravno radi svojih prirodnih dužnosti nije mogla aktivno učestvovati u toj borbi. I tako je njezina imobilnost bivala sve veća u koliko je stanje zbog neprestanih ratova bilo opasnije i nesigurnije. Muškarac se borio, muškarac je otimao jedan od drugoga i sve što je imao, imao je da zahvali svojoj sili, svojoj borbenosti. Nije onda ni čudo da je dobio svest o svojoj velikoj vrednosti i nadmoći. On se dalje razvijao, stvarao i formirao društvo, države, zakone, dok je žena i nadalje ostala pri svome ognjištu, a udaljenost između njih sve je više rasla. U ovim većitim borbama je žena osetila da je muškarac njen zaštitnik, a nije prodrila do pravog razloga te zaštite: on je nije štiti radi nje same, nego ju je štiti i čuvao, osećajući da je ona nosilac njegove vrste, da se preko nje nastavlja njegov život.

U prilikama, u kojima je vladala samo sila, a ne pravo, žena se nije mogla razvijati. U životu je zavladao princip: tko je jači, taj tlači. Što žena nije mogla da prihvati taj princip, nju sve više zapostavljaju, dokazujući njenu »prirodnu« inferiornost: raznim citatima iz biblije, rimskoga i kanonskoga prava, po kojima je žena već po nekom božanskom naređenju određena da služi i sluša muškarca. Ali, pri tome ne treba zaboraviti da su sve te dogme i zakone stvarali sami muškarci.

Drugi jako ljubopitljivi će zapitati: ako je bila prirodna zadaća žene, materinstvo, razlog za njezino ropstvo, može li se ona onda ikada osloboditi i biti jednako vredan član društva kao muškarac, i nije li onda ceo pokret neprirodan? Međutim, ovdje treba obratiti pažnju i naglasiti dve različite činjenice: pokoravanje prirodnim zakonima i pokoravanje muškarcu i njegovim zakonima. Pokoravajući se zakonima prirode, zar se žena mora pokoravati i jednom njezinom stvoru, koji je samo jedna polovina one biološke celine, koja se zove čovek? Zar je muškarac personifikacija prirode? Zar i on sam ne služi toj prirodi, zar se i on sam ne mora pokoravati njenim zahtevima? Jedna prirodna i socijalna funkcija žene, materinstvo, postala je usled jednostranog razvitka društva kazna za nju.

III.

Muškarac je zavladao ženom, a sada se ona bori za savladau i prema tome mogao bi neko pomisliti da je ženski pokret samo borba među spolovima o vlast. Ovako rezonovanje bilo bi veoma površno. Feminizam nije nastao u znaku borbe za vlast nad nekim, on je nastao kao prirodna posledica kulturnog razvitka čovečanstva. On je nastao iz potrebe ljudskog društva za svim umnim i fizičkim snagama sviju njegovih članova, jer je stepen njegove kulture i civilizacije tražio mobilizaciju svih sila bez razlike spola. U svome kulturnom razvitku, sa tekovinama svoga uma i duha, čovek je izmenio i način borbe za opstanak. To više nije kruta borba u prašumi na divlje zveri sa kopljem u ruci, današnja borba vodi se drugim sredstvima, drugim sposobnostima. U takom jednom kompliciranom životu, sastavljenom iz raznovrsnih delanja, iz raznih sitnih radnja, koje svaka posebno predstavljaju samo po jednu kariku u velikom lancu ljudskih potreba za život, u takom jednom životu nije ni žena mogla da ostane samo u svojoj pasivnoj ulozi, u svojoj duševnoj i prostornoj skučenosti. Ona nije mogla ostati po strani, izvan toga novoga života, jer i sam muškarac nije više potrebovao roba nego ravnopravnog saradnika. Zato mi nije jasno zašto su mnogi muškarci još danas takovi antifeministi kad u historiji ženskoga pokreta, nalazimo dokaza da je čak i muškarac osećao potrebu za sebi ravnim drugom, i tražio za nju ista čovečanska prava kao i za sebe. Tako na pr. u Francuskoj prvo društvo za zaštitu ženskih prava osnovao je jedan muškarac. Publicista, književnik i slobodni zidar Leon Richer izdao je godine 1869 svima muškarcima i ženama, koji »imaju osećaja pravde i želje za boljim životom« kako je stajalo u tom proglasu, da se udruže u toj ideji tražeći poboljšanje ženinog položaja kako pred zakonom tako i u društvu. Bilo je doduše već za vreme revolucije pokušaja da i žena stekne svoja građanska prava zajedno sa muškarcem, ali baš zato što se prva pobornica za ženska prava, Olympie de Gouge, nije mogla u svome velikom osećaju pravедnosti složiti sa onim metodama i sredstvima kojih se laćala revolucija da bi došla do cilja, svršila je na gilotini. Sa njezinom smrću zaustavio se i celi ženski pokret na neko vreme, tako da se pokušaj Leona Richera ne može smatrati kao nastavak toga pokreta iz doba revolucije. Leon Richer je i osnovao 1870 godine društvo za ženska prava (L'association pour les droits des femmes), koje je dugo godina bilo mešano tako, da su muškarci bili u njemu u većini. I veliki francuski genij Victor Hugo bio je dugo godina počasni predsednik toga društva.

On je u jednom pismu upućenom tome udruženju i sokoleći ga na rad, rekao: »Pa čak i sa stanovišta našega egoizma, teško je dovesti u sklad sreću i napredak muškarca sa patnjom žene.«

Bilo je dakle i muškaraca, koji su tražili da se ta distanca između spolova smanji. Ipak, u glavnom probudile su se žene same i ceo pokret odvijao se njihovom inicijativom, njihovom agilnošću. Helene Lange prikazala je upravo klasično, u svojoj knjizi »Die Frauenbewegung« uzročnu vezu između ženskog pokreta i razvitka opštih kulturnih i socijalnih prilika, koje su pokrenule ženu iz njezinog vekovnog položaja. Ona veli da su dva momenta bila neposredni povod za pokret žena.

Prvo razvitak tehnike sve više je diferencirao i specificirao rad, te je tako mnogu ženu učinio nepotrebnom u kući i to ne samo u siromašnijim slojevima nego i u građanskim. Dok je žena prije skoro sve sama prerađivala što je trebalo za porodicu, sada je to radila mašina brže, bolje i jevtinije. Što joj je drugo preostalo nego da se i sama stavi u službu te mašine, jer je na neki način morala doprineti svoj obol za egzistenciju svoje porodice. No to još ne bi bio nikakav problem, jer se time promenilo samo sedište rada — konačno žena je oduvek radila i privređivala, samo prije u kući a sada izvan nje. No izašavši iz kuće, žena je naišla na mnoge poteškoće. Radi svoje neobrazovanosti bila je svagde radnik slabije kvalifikacije i prema tome i slabije nagrađena. Za maksimum svoga rada i iskorišćavanja svoje snage dobivala je katkad čak ispod minimuma za svoju egzistenciju. Osim toga ceo rad bio je udešen prema muškarčevoj snazi, koja je već prema fiziološkim razlikama među spolovima, sasvim drukčija nego njezina. Opreka između njezine fizičke snage i zahteva industrije, bila je ogromna. U toj samrtnoj borbi, žena je tražila izlaza. Natrag nije mogla, jer joj je mašina oduzela domenu njenoga rada, a ovde joj je ista ta mašina proždírala zdravlje i snagu. Borba za opstanak, taj primarni nagon za održavanje života, probudila je jedan dio žena da traže bolje uslove rada i zarade kao i mogućnosti da se i spremne za taj rad. Helene Lange naziva ovaj momenat ekonomskim uzročima ženskoga pokreta.

Drugi momenat bio je razvitak duhovnih tekovina, nauke i umetnosti. Dok su nauka i umetnost bili razvijeni u malom opsegu, dok za njihovo poznavanje nije trebalo nikakve naročite spremne, dotle su ta duševna blaga bila pristupačna i ženi, dotle se žena, još više nego muškarac, oplemenjavala tim kulturnim tekovinama, jer muškarac ogrezao u večnim ratovima,

nije imao ni vremena ni smisla za nešto drugo osim za »viteške« borbe. Možda je baš to i bio razlog, da je žena u toj periodi historije bila onako sanjarski obožavana od muškarca kao neko više, eterično biće.

No razvitkom nauke i umetnosti, pristup tome duhovnom svetu bio je sve teži. Drvo na kojem su rasle tekovine uma i duha, sve je više raslo u vis, do ploda je bilo sve teže doći bez ljestvica, a ljestvice su bile sistematska naobrazba. Duševna glad kod žena postajala je sve veća, ona je osjećala da joj se nešto izmiče i tapkala je oko tražeći prekinutu vezu između sebe i duhovnoga sveta. Osim toga i žena iz toga staleža bila je već delimično primorana na rad izvan kuće, ali su joj mnoga zvanja ostala zatvorena, jer nije imala potrebnoga znanja za taj posao. Žena je sve više počela osećati potrebu za solidnim sistematskim obrazovanjem, jer je bez toga bila ugrožena i njezina egzistencija i njezin položaj u kući kao žene i matere. Zar je mogla i dalje mirno promatrati kako joj se muž i sin sve više udaljuju, kako je njihov svet nešto sasvim drugo nego njezin? Žena je brzo uvidila da je bez toga oruda — nauke i škole — zapostavljena i u kući i u društvu. I zato je prvi pokret žena započeo u znaku borbe za jednako obrazovanje, t. j. za pristup u sve škole a dosledno tome i u sva zvanja. Teško je, a skoro i nemoguće točno precizirati koji je od ova dva momenta, ekonomski ili duhovni, bio jači, koji je bio od presudnijeg značaja za postupak ženskoga pokreta. No to možda i nije za razumevanje samoga problema od velike važnosti, glavno je da se uoči činjenica, da je ženski pokret nastao kao prirodna posljedica ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvitka ljudskog društva. Samim tim je dokazana i njegova neminovnost, i oborena je time ona površna i ničim osnovana tvrdnja, da je ženski pokret stvorilo nekoliko usijanih ženskih glava, željnih slave i senzacije.

IV.

Prikazivši postanak ženskoga pokreta nismo još ni iz daleka iscrpili taj problem. Šta više, ženski pokret tek sada nailazi na nove probleme, koji delomično niču u njemu samom, a delomično i izvan njega, ali u tesnoj vezi s njime. Prema potrebama života ženski pokret je nadopunjavao svoju ideologiju novim principima. Do sada je feminizam prošao kroz dve faze. U prvim počecima on je bio borba za povoljne uslove za razvitak žene, t. j. borba za spremu za rad i zaradu i borba za pristup na svaki rad. To je bila borba za materijalni napredak žene, za njenu ekonomsku i socijalnu ravnopravnost. Postepeno žena je i postigla sve ono što su prvi pioniri

ženskoga pokreta zahtevali. Ali su ovi pioniri ispustili iz vida jednu važnu činjenicu, t. j. da se naši zahtevi moraju dovesti u sklad sa našim fiziološkim osobinama i dužnostima. One su tražile pravo na jednak rad kao i muškarac dokazujući da je žena jednako sposobna kao i on. Ali, ubrzo su se počele pokazivati teškoće čak i zle posljedice. Škole su se otvarale jedna za drugom, a zatim su skoro i sva zvanja širom otvorena svoja vrata i žena je pohrlila na njih. Ali, njene fiziološke dužnosti još uvek su je sputavale i zadržavale, jer i ako porodica nije više imala dovoljno posla za ženu, ona ipak nije mogla biti ni sasvim bez nje. Žena, razapeta između dviju dužnosti, bila je zapravo više opterećena nego muškarac. Helene Lange u pomenutoj knjizi veli da je prva generacija ženskih radnika bila najopterećenija od svih ljudskih pokoljenja uopšte. Nije dakle čudo što je feminizam tražio nove puteve kojima bi izveo ženu iz toga pakla. Ti putevi svakako su morali voditi napred, držeći pravac i smer opštega napretka.

Baš na temelju tih nemilih rezultata ženine ekonomske i socijalne slobode, revidirao je feminizam neke svoje zahteve te ih prilagodio savremenim potrebama. Feminizam je zašao u drugu fazu svoje borbe i mi danas stojimo upravo u jeku ove novo formirane ideologije. Danas važi kao osnovni princip feminizma priznanje lične, subjektivne i specijalne ženine vrednosti. Mi tražimo priznanje ne samo za onakav rad kakav je muškarac u stanju da obavlja, nego i za onaj rad koji je žena u stanju da obavlja prema svojim sposobnostima bolje nego on. Mi moramo uveriti ženu i društvo da žena baš onakva kakva jeste, ima svoju punu vrednost ispunjavajući svoje specijalne dužnosti, koje su isto tako važne za kulturno podizanje društva kao i vrednosti druge polovine čovečanstva — muškarca.

Pored borbe za priznanje ženine subjektivne vrednosti, koja bi se mogla nazvati i borba prema vani, feminizam ima još jednu veliku zadaću: t. j. da se bori za uzdizanje i izgrađivanje ženine ličnosti. To bi se mogla nazvati i borba unutar pokreta, jer mu je cilj da u svojim redovima, u ženi samoj učvrsti i izgradi te njene specijalne vrednosti. Žena mora u celom svome biću biti prožeta ubedenjem, da je i ona jedan faktor u društvu, koji mora dati sve što ima najbolje u sebi kako bi se to društvo formiralo ne samo na njezinu korist, nego na korist svih njegovih članova. Ona se mora otresti ukorenjene zablude da ovo ili ono nije za nju, da je njeno polje rada ograničeno, da se ona u nekim domenama rada ne smije isticati samo zato što je žena. Ona mora gajiti u sebi one osobine koje su najviše kodnje razvijene i nikad ne smije

njezin spol biti zapreka za njezin razvitak i napredak. Žena se mora otresti one večne more koja ju je vekovima sputavala i ubijala možda dragocene osobine samo zato što je društvo stvorilo neke predrasude po kojima je bilo nepristojno da se ona kao žena u tome i tome ističe. Poznati psiholog Freud kaže da je u mnogome ženin skućeni socijalni položaj kriv mnogobrojnim ženskim neurozama, jer se žena već od detinjstva razvija u nekoj depresiji, u atmosferi zabranjenog i nedozvoljenog.

Ovo izgrađivanje ženine ličnosti, pripremanje za život i borbu, nije feminizam još ni izdaleka postigao. Zato vidimo da i u onim zemljama, gde je feminizam postigao poboljšanje materijalnog i socijalnog položaja žene, on još uvek ima svoj »raison d'être«. Jer, mnoge žene primile su samo formu emancipacije, dok im je suština samoga pokreta, njegovi ciljevi, potpuno strana. Ove žene koje su se koristile samo materijalnim tekovinama feminizma ne doprinosaju ništa svojim primerom za obaranje predrasuda o ženinoj manjoj vrednosti kao radnika još i danas, u novo stvorenoj situaciji, u ozbiljnoj borbi za opstanak traže obzira i kavalirštine prema svome spolu kao u ona vremena kada je ta mala koncesija prema ženi — kavalirstvo, bila jedino priznanje za sav ženin rad. U našem ličnom, privatnom odnošaju prema muškarcu mogu ove sitne usluge imati naročitu draž, koja je potrebna za održanje jedne erotične veze među spolovima, ali u ozbiljnom radu, u borbi za opstanak, ovakim pojavama nema mesta. Jedna prava, prekaljena feministkinja mora vrlo dobro razlikovati ta dva pojma.

Možda na prvi pogled zahtevi feminizma izgledaju i suviše smioni, suviše revolucionarni, buntovnički. Zar je moguće prilagoditi rad ženinim osobinama tražeći za takav rad jednako priznanje kao i za onaj rad koji može da obavlja muškarac? Neće li možda biti opasno po ravnotežu društva, po harmoničan odnos među spolovima ako žena uzme učešća u svima granama javnoga života, neće li se time ugroziti opstanak porodice, neće li jednom reći žena time zanemariti svoje prirodne dužnosti matere?

Pa ipak, koliko god na prvi pogled izgledaju ti zahtevi protivrečni i revolucionarni, ako se udubimo u te probleme, vidićemo da je moguće jedno pravilno rešenje. Prvo, prilagođivanje rada ženinim snagama olakšaće napredak nauke i tehnike, koji svaki dan sve više pojednostavljuje svaki rad. Već je danas rad u industriji mnogo manje opasan i za ženu a i za muškarca nego što je bio do pred dve-tri decenije. Ako se rad u industriji provada po svim higijenskim uslovima, služeći se svim pronalascima nauke na

polju zaštite ljudskoga zdravlja, onda je još vrlo malo vrsta rada koje bi bile opasne za ženski organizam. Osim toga, napretkom psihologije, naročito psihotehnike, t. j. ispitivanje sposobnosti pojedinog čoveka psihološkim putem, *rad će se podeliti prema ličnim osobinama a ne prema spolu kako je to do sada bilo.* Tako će mnoga tako zvana »muška« zvanja biti pristupačna ženi kao i obratno. Svaki čovek će doći prema svojim sposobnostima na pravo mesto. *I žena će tada naći onakav rad za koji ima najviše sposobnosti i koji je u stanju najbolje da obavlja, te će prema tome zaslužiti i potpuno priznanje i nagradu.*

V.

Ova težnja feminističkog pokreta je u interesu svih žena: seljanke, radenice, domaćice, intelektualke, jer sve one danas pate ili usled preopterećenja pozivima — majke, domaćice i profesionalne radenice — ili usled neracionalne organizacije profesionalnog rada. Društvo je danas na takovoj osnovi kao da je ogromna večina žena i muškaraca stvorena zato da nosi na svojim leđima preteške terete, koji sprečavaju pravilni i pravi razvitak naše individualnosti. Kad se žene bore za to, da stvore slobodan put sebi, ova borba nije egoistička, nego je bitan deo opšte socijalne borbe. Žene moraju porušiti još mnogo prepreka, koje su nagomilane u zakonodavstvu, tradicijama, običajima, dok postignu svoj cilj: ravnopravnost svuda i u svakom slučaju sa muškarcem.

Kako da postignemo svoj cilj? Kako da promenimo sve te pisane i nepisane zakone u kojima žena ne zauzima baš zavidno mesto? Ima više sredstava da se dođe do cilja. Svakako jedno od najvažnijih jesu politička prava žene ili jednostavnije rečeno žensko pravo glasa. Samo onda kad i žene budu pretstavljale izvestan broj kuglica, trudiće se i političari da ih zadobiju na taj način da stvaraju takove zakone u kojima žena neće biti zapostavljena kao do sada. Sa ženom i njenim potrebama tada će se malo više računati nego sada kad ona nikom ne treba, jer nikoga ne pretstavlja. Politička prava donela su na pr. radničkom staležu velike koristi i oni su sa svojim glasovima snažno uticali na stvaranje socijalnog zakonodavstva. Tako će i politički moćna žena biti u stanju da svojim glasovima promeni barem one pisane zakone, koji su od nje napravili roba i u porodici i u društvu. No samim političkim pravima nećemo postići mnogo ako uz to nemamo i *svesti o svojoj vrednosti.* Mi prije toga moramo imati veliki kadar svesnih žena, koje znaju šta nam treba i zašto nam treba. Ina-

če se može dogoditi da od naših političkih prava budu imale koristi samo one partije koje će imati najspretnije agitatore. Osim toga mi moramo na svakom koraku svojim ozbiljnim radom pobijati sve predrasude o manjoj vrednosti žene kao radnika. Mi ne smemo biti samo diletanti, nego svakom poslu treba da pristupimo stručno spremi i sa potrebnom voljom i razumevanjem. Naročito se treba čuvati da nam se snage suviše ne raskidaju, da se ne zaplićemo u sto poslova i na sto strana. Tako je i nastalo ono ubedenje da žene koje se bave javnim radom zanemaruju svoju kuću i svoje dužnosti matere i domaćice. Naravno ima takih pojava i kod muškaraca, ali kod njih se to tako ne uzima za zlo i ne generalizira kao kod žena.

No, iako se moramo čuvati da nam se snage ne rastrgaju, ipak svaka žena mora pokazati nešto agilnosti, jer je i to jedno sredstvo da se dođe do cilja. Mi ne smemo sedeti skrštenih ruku, mi se moramo čuti i viditi. Ne treba se tešiti time da će već život sam po sebi rešiti te probleme. A ko je taj život, nismo li mi sami oličenje toga života, ne stvaramo li mi njegove forme? Treba znati da nigdje žene nisu dobile svoja prava tako samo od sebe nego su ih svagdje postigle tek nakon dugogodišnje ustrajne borbe. Ništa ne dolazi kao mana s neba, sve treba izvojevati i zaslužiti.

Politička prava, svest o svojoj vrednosti, ozbiljno ispunjavanje i shvaćanje svojih dužnosti, agilnost, sve su to sredstva kojima se služi feminizam da ostvari svoje ideje u kojima će dobiti saveznike u borbi i među muškarcima. Danas treba svi muškarci da znaju, da samo slobodna, duhovno oplemenjena žena, ekonomski neovisna prilazi svome drugu sa čistim i uzvišenim osećajima bez zadnje misli da ga iskoristi i zloupotrebti njegovu ljubav. Sve dotle dok žena samo po mužu i preko muža ima neku vrednost, ne može se svaki put verovati njenim iskrenim osećajima. *Feminizam nije borba među spolovima, on je borba za lepši i skladniji odnos među njima i to i u ličnom i u socijalnom pogledu.*

Zagreb

Dr. Angelina Ivanović - Mojić.

=====

Из уредништва. — Обавештавамо наше читаоце да ће јулски број Женског покрета изићи као двоброј за јули и август.

=====

ОДНОСИ НАСТАЛИ ИЗ БРАКОРАЗВОДНИХ СПОРОВА И НОВА НАДЛЕЖНОСТ ЕПАРХИСКИХ ЦРКВЕНИХ СУДОВА

Према чл. 129 новог Устава српске православне цркве, који је ступио на снагу у новембру 1931, Епархијски црквени суд, као судски орган „решава — у својој надлежности — да ли ће муж за време трајања брачне парнице давати жени издржавање, код које ће парничне стране за то време остати деца, односно да ли ће муж давати жени по свршетку брачне парнице стално издржавање, код кога ће од родитеља деца остати, ко ће од њих сносити трошкове за издржавање деце, а величину издржавања одмеравају редовити грађански судови.“ Ступањем на снагу овог устава, престају важити сви прописи који му се противе.

Као што се види, горњом законском одредбом уводи се у нашој држави, у случајевима у којима је брак склопљен у православној цркви, јединствени поступак у питањима привремене и сталне алиментације жена које се растављају, те у питањима коме у томе случају припадају деца и ко ће их издржавати. Тиме се, изузевши предратну Србију, а вероватно и Црну Гору *решавање извесних односа, веома важних у породичном животу и праву, изузима из надлежности редовних и преноси у надлежност црквених судова.* Разлог за то, не бисмо могли наћи. На против, полазећи са становишта, које смо увијек до сада заступали, да брак као потребна друштвена институција дубоко засјеца у интересе државе и да као такав треба да буде склапан пред државним, а не црквеним властима, чини нам се да је надлежност у горе наведеним случајевима требало оставити искључиво редовним судовима, који су по својој организацији, поступку и досадашњој пракси у могућности да о томе много лакше, брже и правилније просуђују од црквених судова. Треба споменути и мјешовите брако-

ве, склопљене у православној цркви, у којима ће брачни друг који није православне вјере, или дјеца неправославне вјере, без обзира на објективност црквених судова, с много више поуздања препуштати редовним судовима да решавају њихове односе.

По до сада важећим законским прописима, до коначног решења бракоразводне парнице, односно свршетка парнице за сталну алиментацију, одређивао је редовити суд одмах жени, а ако су дјеца код ње и дјеци, привремену алиментацију, која би, по слову закона, требало да буде „пристојно издржавање за жену и дјецу“. Сада пак, црквени судови рјешавају о томе, да ли ће муж за вријеме трајања бракоразводне парнице уопште давати жени издржавање. Ранијом, сада derogираном одредбом, ишло се је за тим да се сачува општи принцип закона, по коме је муж дужан да се брине за издржавање породице, а та брига требало је да траје све дотле док се брак не развргне, иза чега се настављала само у случајевима у којима би се доказала кривица мужа за раставу брака. Садашњом одредбом, даје се већа могућност, да се та дужност избегне, макар и привремено, јер ће прва слика, створена на почетку бракоразводне парнице, и ако се она током парнице може више пута промијенити, бити одлучна за рјешење о давању привремене алиментације. Исто то би се могло рећи и за веома важно и још много осјетљивије питање о томе, коме ће припасти дјеца за вријеме трајања и послје свршетка бракоразводне парнице. Није нам јасно да ли је и у колико је рјешење о томе, са правомоћном пресудом црквеног суда, коначно, али знамо да су редовни судови за које поново тврдимо да располажу већим могућностима, испитивали све околности, моралне и материјалне, услове који су повољнији или неповољнији за душевни и тјелесни развитак дјетета и оцјењујући их све укупно, доносили одлуку, која се је у свако доба, према промјењеним приликама могла мијењати. Рећи ћемо на пр. да се догодило да су редовни судови комисијски испитивали хигијенске услове једног стана, да би у случају, у коме су иначе и отац и мајка давали исту гаранцију за добар одгој дјетета, на приговор једног од брачних другова, ријешили, коме ће припасти дијете. Питање је да ли ће црквени судови вршити, или и поред најбоље воље, бити у могућности да

* Из „Југословенске Поште“, Сарајево од 19 марта 1932 године, из рубрике Женског покрета. — Овом чланку додаје аутор следећу примедбу:

„Тврди се да намера законодавца није била да новим уставом православне цркве мијења досадашњу надлежност судова у споменутим питањима. Каже се да то треба закључити из цитираног текста црквеног устава. У пракси, док неки редовни судови, из других разлога, сматрају себе надлежним, дотле црквени судови држе, у појединим случајевима, да су они надлежни да решавају о припадности дјете и алиментацији. Ми остајемо код мишљења да се према законском тексту не може заузети друго становиште, него оно које је заступано у нашем чланку.“

врше оваква и слична испитивања и да ли ће у просуђивању одлучивати према савременим принципима, од којих већ као црквени органи често пута морају да отступе.

Поред тога, пружа се већа могућност да брачни другови, преласком на другу вјеру, избјегну или завуку обавезу и дужност коју им је у горе наведеном правцу наметнуо брак.

На тај начин долазе брачни другови који су брак склопили у православној цркви и њихова дјеца, у случају бракоразводне парнице и раставе брака, у неповољнији положај

према досадашњем, а у неједнак и неповољнији положај према члановима конфесије код којих је у горњим питањима и надаље задржана надлежност редовитих судова.

Сви наведени разлози говоре уједно и за то, да је црквени брак, као обавезан и једини, преживио и да је потребно да се у нови грађански закон унесе институција цивилног брака, обавезног и једнаког за све вјероисповјести у нашој држави.

Сарајево

Зора Илић

АЛБЕР ТОМА

1880—1932

Непосредно по завршеном раду овогодишње Интернационалне конференције рада у Женеви, нестало је за увек онога, који је био душа ове велике интернационалне организације. 7 маја преко ноћи напрасно је умро Албер Тома, директор Интернационалног бироа рада. Његова смрт је поразила све оне, који верују у идеју Лиге народа, све оне, који су искрени поборници светског мира, јер је Албер Тома био један од његових моћних бранилаца.

Дете сиромашне француске радничке породице, Албер Тома, по позиву професор, могао се само својим великим умом, својом несавладљивом енергијом веома брзо истаћи у политичком животу Француске. Као сарадник и следбеник чувеног француског социјалисте Жореса, од најраније младости је радио на изградњи социјалне правде у друштву и на успостављању међународног зближења. Брзо се истиче у раду као одличан организатор и познавалац социјалних проблема и стога га позивају да се прими за директора Интернационалног бироа рада чим је основан. Од тада па до последњега дана, његовог рано прекинутог живота, Албер Тома је радио неуморно, и може се без претеривања рећи да је он, поред огромних препрека, био права моторна снага Бироа рада и он је успео да да прави смер његовој активности. Само његовој енергији и проицљивости његовога духа Интернационална организација рада дугује успех у досадашњем раду. Албер Тома је умео да искористи повољни моменат после рата, када су напредни духови у целој свету дошли до изражаја, умео је да искористи тај моменат за побољшање радничког положаја, исто онако, као што је својом енергијом и својим ауторитетом умео и сада, у последњим тешким годинама кризе, да спречи да реакција

не буде и сувише свирепа и да не поруши све оно, што се тешком муком после рата могло створити.

Албер Тома је био уверен, да је за изградњу светског мира једини здрави основ стварања таквих животних услова, у којима ће широке народне масе бити пристојно наградене за свој рад и да га обављају под таквим околностима, које би загарантовале свакоме раднику, интелектуалноме и мануелноме, живот достојан једног културног човека. Албер Тома је својим личним ауторитетом и енергијом доприносио огромно много да се конвенције Интернационалног бироа рада — којима се приморавају државе, да преко националног законодавства регулишу радне односе својих грађана, — прихватају у свима државама, истина мало споро, али ипак све више и сигурније. И нико данас не може порећи, да је само утицајем Интернационалног бироа рада, чија је душа био он, за последњих 14 година учињено огромно много за побољшање животних услова радника у целој свету. Као борац за социјалну правду, он је у својој концепцији борбе и рада био велики идеалиста, а при извођењу био је реалан, и баш те особине давале су му моћ, коју је он у толико махова испољавао у своме раду. Ко је само једном присуствовао Интернационалним конференцијама рада јасно је осетио колики је ауторитет био Албер Тома и да се само њему морало захвалити, што су се у најкритичнијим моментима увек могле наћи додирне тачке између две противничке групе — послодавачке и радничке — и он је успевао да се ни једног момента не доводе у питање успех Интернационалне организације рада. Уживајући подједнако поверење радника, из чије је средине изашао и за које је целога живота радио и које је потпуно разумео, као и поверење

послодаваца, који су такође добро осећали да Албер Тома увек правилно схвата моменте истински за њих тешке и да се труди да их разуме — он је успевао да измири њихова два супротна гледишта не компромитујући никад у пракси идеје, за које се борио. Он је био уверен да се само промишљеним корацима постизава најсигурнији успех у борби за остварење социјалне правде и није презао од лаганог али систематског напретка у раду Интернационалног бироа рада. Све те његове особине, које су га стварале великим социјалним радеником, стварале су му такође и велике непријатеље у редовима оних, који верују да се само радикалним мерама може убрзати преображај социјалног поретка у друштву. Али, баш те његове личне особине учиниле су да је и његов лични утицај у раду Интернационалног бироа рада био тако огроман, да се данас са болом морају питати сви поборници Лиге Народа — ко га може заменити?

Поред тога, што је Албер Тома био борац за социјалну правду и за међународно зближење, ми феминисткиње жалимо за њим

као за личношћу, која је као прави социјалиста и човек са јасним осећајем правде увидео и потребе новог доба, и био велики поборник феминизма. У својој раду је Албер Тома то увек јасно испољавао. Сетимо се само како смо подвлачили циркуларе Интернационалног бироа рада, који су слати владама свих земаља, да наименују и жене у састав њихове делегације за Конференције рада, кад год је било на дневном реду питање, које интересује жене. Његов апел није био само формалан већ је Албер Тома у томе смислу и лично веома много деловао, и што је до сада био готово стално све већи број женских делегата, сигурно да и зато Албер Тома имамо да захвалимо, као и за огромну потпору, коју је увек давао интернационалним женским организацијама у погледу њихових тражења за све, што се односило на рад Интернационалног бироа рада. Стога је Албер Тома један наш велики губитак, а његова успомена ће остати незаборавна у редовима бораца за мир и за социјалну правду.

Београд

Милена Атанацковић

NEPRIMEĆENI JUBILEJI

Prošlog meseca navršilo se tačno deset godina, kako je u Zagrebu osnovano UDK, Udruženje za unapređivanje dečje književnosti.

Danas malo anahronističan naslov, a u ono doba malo čudnovat.

Ko ga je osnovao i kojim povodom?

Osnovao ga je nekoliko žena u proslavu dvadesetpetogodišnjice prve ženske mature u Hrvatskoj, na privatnom ženskom liceju u Zagrebu (osnovanom 1892 godine).

Ko malo poznaje istorijat ženskog obrazovanja u Hrvatskoj, taj zna da je po njegovo obrazovanje ženski licej imao neprocenjivih zasluga. Od njegovog osnutka pa do postepenog pretvaranja u žensku realnu gimnaziju 1913, on je obrazovao najvišu žensku elitu. S tom namjerom ga je i osnovao pok. *Iso Kršnjavi*, da uskoro to postane i njegova tradicija. Devojke, koje su njega svršile, bile su po inteligenciji kud i kamō jače od svojih kolega gimnazijalaca ili realaca.

Koliko god je to bila državna škola, izdržavala se donekle samostalno: plaćanjem školarine. Iza položenog prijamnog ispita svaka je učenica morala plaćati školarinu od 10 predratnih dinara mesečno. Ako je bila dobar đak, a siromašna, bila je iza prvog semestra ili potpu-

no ili delimično oproštena od plaćanja. Imućnije su plaćale i dalje bez obzira na uspeh.

Popravni ispit mogao se polagati samo iz jednog predmeta, dok ponoviti razred nije mogla nijedna učenica. Ako nije bila kadra da s uspehom svrši razred, smatralo se da nije dorasla toj školi.

Kao nastavnici bili su ljudi visokih intelektualnih i moralnih kvaliteta, bez obzira na pol. Kad je od muškaraca bio koji već jednom nogom na univerzitetu (kao profesor) onda su ga postavili kao nastavnika na ženski licej.

Zadatak škole bio je: da daje devojckama najviše moralno i što šire intelektualno obrazovanje, pa je prema tome bio udešen i program. Niko se nije tužio na preopterećenost, jer ako mu je bilo teško, nije ni ulazio u tu školu.

Od nižih razreda učila su se obligatno dva strana jezika, a od viših jedan neobligatan. Učenicima su se od V r. dalje delile na one sa stručnim pedagoškim obrazovanjem (buduće učiteljice), na one koje su mislile na univerzitet i one za opštu naobrazbu. Diferencijacija je bilo samo u pojedinim predmetima: pedagogiji, latinskom i engleskom jeziku.

Sve bez razlike vaspitane su u jednom široko internacionalnom duhu (koji put možda i

na štetu nacionalnog), s jakim čak i preterano idealističnim pogledom na svet.

Mnoga i mnoga je platila glavom taj svoj idealizam, kad se docnije našla u svoj grubosti realnog života.

No pored svega toga, stari je licej dao izvesni kadar žena jedne specijalno široke kulture, kakvim se slabo može pohvaliti bilo koja današnja škola.

Stoga, kad su se pre deset godina sastale mnoge od onih, koje su kroz tu školu prošle, htele su da ostave vidni spomen na to svoje školovanje osećajući, da treba da zaduže sve one, koje iza njih dolaze. Jedan predmet u nekadašnjoj školi bilo im je svima bez razlike osobito mio: svetska književnost.

Fondovi za pomaganje siromašnih učenica su već postojali, stoga se one rešiše da osnuju udruženje, čiji bi zadatak bio da pruži omladini na maternjem jeziku sve ono što vredi u svetskoj književnosti, kao i da pomogne domaće pisce da i oni dadu za nju nešto svoga. (U to je vreme dečja i omladinska književnost kod nas bila vrlo slaba i mršava).

Svim žarom daju se te žene na posao. Osnovano je udruženje sa svrhom, da se brine za unapređivanje književnosti za omladinu i za otvaranje dečjih knjižnica, inicijativom gde dr. Ade Broh, njegove prve a verovatno i doživotne predsednice. Njenom inicijativom i zalaganjem, a svesrdnim pomaganjem drugih članica pristupilo se uskoro i praktičnom provođenju ciljeva udruženja. Ono je vrlo brzo izdalo nekoliko uspehlikih prevoda i originalnih knjiga. Možda izbor nije uvek bio najsrećniji, no knjige su vrlo lepe, ukusne a i jevtine. Radi slabih merkantilnih sposobnosti, knjige nisu donele toliko materijalni prihod, koliki su mogle doneti, no moralni je njihov uspeh bio vrlo veliki. Svojim

preduzećem udruženje je izazvalo jaku produkciju dečje i omladinske književnosti u hrv. stranama. S knjižarsko industrijskim preduzećima intelektualke konkurisati ne mogu. Njihovo je izdavanje zastalo, no tim je intenzivniji postao rad oko sistematskog vaspitanja dečjeg ukusa.

Udruženje je u novembru mesecu 1930 god. otvorilo u Zagrebu javnu dečju knjižnicu, prvu u celoj našoj državi. Zadatak joj je, da prati dečje interese, budi u njima estetski smisao, pomaže ih u intelektualnom radu, širi njihovo obrazovanje i proučavajući na knjizi njihovu psihiu pomogne im, da se razviju u što harmoničnije ljude.

Knjižnicu je osnovala, uredila a prvo vreme i vodila dugogodišnja društvena tajnica gđa dr. Ivana Rossi.

Dva puta nedeljno drže se sastanci u knjižnici: na njima se daju vrlo dobre bioskopske pretstave (uvek poučne i zabavne) čitaju se i pričaju deci pojedine nepoznate a dobre stvari i pozajmljuju knjige. Odziv je svagda vrlo dobar.

Osim izdavanja knjiga i knjižnice, udruženje je kroz čitav niz godina priređivalo dečje pretstave i posela u velikom ili manjem stilu, s manjim ili većim materijalnim, no uvek s velikim moralnim dobitkom. Svojim priredbama predstavljalo je uvek jednu novinu: s mnogo stila i ukusa, a uvek na vaspitnoj bazi.

Na osnovu svega toga očekujemo i pozdravljamo sav njihov daljnji rad, radujući se svakom uspehu.

Ko učini nešto ma i najmanjima od nas, privredio je celoj našoj kulturi!

Na mladima svet ostaje — bilo je geslo nekadanjih licejki pre deset godina — pa neka bude i sad, ma da znamo, da na starijima svet stoji.

Beograd

Julija Bošković

OPORTUNIZAM?

Nemačka sekcija Internacionalne lige žena za mir i slobodu od uvek zastupa u svome zvaničnom organu »Die Frau im Staat« (»Žena u državi«) obzirom na pitanje rata i razoružanja najradikalnije gledište, to jest traži da moraju države odmah i potpuno sprovesti razoružanje. U poslednjem broju opet sa puno ironije piše o radu »Odbora za razoružanje internacionalnih ženskih organizacija«, koji je u permanenti u Ženevi i koji je sastavljen od 15 internacionalnih ženskih organizacija. Kao što je našim čitaocima poznato, tome odboru pripada i Internacionalna alijansa za žensko pravo glasa, a i Internacionalna liga žena za mir i slobodu. O radu toga odbora kaže »Die Frau im Staat« da je pun

oportuniteta, a to stoga što ne traži da sve države moraju na mah poništiti svako sredstvo za vođenje rata.

Istina je međutim da i »Odbor za razoružanje internacionalnih ženskih organizacija« u svakoj svojoj izjavi naglašava da je samo potpuno razoružanje u stanju da spreči svaki budući rat. Ali, pri tome taj odbor ne prezire ogromne zapreke koje postoje danas za ostvarenje tog krajnjeg cilja. U svojim opštim načelima, koje je izradio taj odbor i predao ih kao svoje zahteve konferenciji za razoružanje, on kaže:

1.) Treba postići sporazum na osnovi programa praktičnih predloga za brzo supstancijal-

no smanjivanje i ograničenje svakog nacionalnog naoružanja.

2.) Svi narodi, zastupljeni na konferenciji za razoružanje moraju potpisati ugovor, u kome se obavezuju da je njihov zajednički cilj opšte razoružanje i da neće imati više oružja nego onoliko, koliko će biti ovim ugovorom određeno.

3.) *Treba osigurati kontinuitet u smeru našeg krajnjeg cilja, t. j. opšteg razoružanja.*

Dalje, taj odbor izjavljuje sledeće: »Duboko smo ubeđeni da je sadašnje naoružanje ogroman finansijski teret i jedan od uzroka sadašnje privredne krize, a zajedno i neposredna opasnost za mir i prepreka za razvitak pravednog internacionalnog poretka. Zato tražimo da je konvencija, koju će zaključiti prva konferencija za razoružanje stvarno smanjivanje svih vrsta naoružanja. Dalje smo saglasni sa razoružavanjem na osnovi ravnopravnosti i podjednake sigurnosti svih naroda u saglasnosti sa članom VIII statuta Društva naroda i tražimo da konvencija prizna to načelo. *Ne verujemo da je moguće humanizovati metode za vođenje rata i ne verujemo da je moguće zaštititi civilno stanovništvo od otrovnih plina i drugih metoda modernog rata. Jedina sigurnost postoji u tome da se ukine rat.*«

Navedena izjava je sigurno najbolji dokaz kakav duh vodi »Odbor internacionalnih ženskih organizacija« i da je vrlo daleko od prekora oportunistetnog popuštanja zakulisnim mračnim silama koje rade na tome da se prepreči uspeh »Konferencije za razoružanje, a da je još mnogo neosnovaniji prekor časopisa »Die Frau im Staat«, koji često upućuje tome odboru, tj. da taj odbor radi na »humanizaciji« rata.

No, interesantno je sada uporediti gledište pomenutog časopisa koje zauzima naspram »oportunistička« u vlastitim redovima. U izveštaju

koji donosi taj časopis o kongresu Lige žena za mir i slobodu, održanom od 15—19 maja u Grenoblu, piše među ostalim: »Pogledajmo faktima u oči, priznajmo iskreno da su se u toku godina stvorile dve grupe u Ligi, desna pod vodstvom engleske sekcije, i leva pod vodstvom francuske i nemačke sekcije koje teže da različitim putevima postignu cilj«. Dakle, taj izveštaj priznaje da i desno krilo u samoj Ligi ne pribegava radikalnim metodama, a ipak radi toga »Die Frau im Staat« ne ironiše njegovo nastojanje da na drugi način postigne cilj. Još jasnije se vidi da zapravo ne postoji nikakva razlika između nastojanja Lige i ženevskog odbora internacionalnih ženskih organizacija na osnovi primljenih zaključaka na kongresu u Grenoblu. Ista konstatacija kao što stoji u izjavi ženevskog odbora o humanizaciji rata i najsigurnijem putu za trajan mir putem ukidanja rata i koju smo ovde citirali, stoji u izjavi kongresa u Grenoblu, i to: »Internacionalna liga žena za mir i slobodu pobija mišljenje da je moguće humanizovati rat, i izjavljuje da je jedina sigurnost u ukidanju rata.«

Posle ovih dokumentovanih fakata u istini ne razumemo kako može jedan ozbiljni časopis kao što je »Die Frau im Staat« uzeti dvojni meru pri ocenjivanju postupanja ženevskog odbora i desnog krila u samoj Ligi. Sasvim bismo razumeli kritiku rada »ženevskog ženskog odbora, kad bi sadašnja politička konstelacija u svetu bila takva, da bi radikalni zahtevi levog krila Lige imali izgled na realan uspeh i da postupak ženevskog odbora sprečava postignuće tog uspeha. U tom slučaju bi bila kritika sasvim na mestu, ali na žalost predobro znamo svi da je politička situacija svuda u svetu takva da se u tome labirintu može prodirati samo najopreznijim koracima.

A. S.

DANAŠNJA ŽENSKA OMLADINA

(Svršetak)

III.

Osim toga što nestaje toliko neiskrenosti, čini mi se da nema više među današnjim djevojkama one tjesnogrudosti koja se prije razvijala dok su se družile samo po dve-tri drugarice. Danas su one sve druževnije, te sada se djevojka već u školi priučava i postaje rano društveno biće. Ona se zarana priučava za javni rad, bilo to u dobrotvornim, literarnim ili kojim drugim društvima. I naš današnji sastanak nije ništa drugo nego priprema za kasniji veći rad. Danas se djevojka priprema za najrazličitija zvanja, te na našoj univerzi ima studentica na svim fakultetima osim

šumarskog i, dabome, teološkog, a da i ne spominjem sve one privatne škole i tečajeve i sva namještenja kuda idu poslije velike ili male mature. Danas se djevojka prima spremno svega, hoće svakome pokazati da ne zna stvarati i kritizirati samo u kuhinji, već da vidi i dalje, pa makar time pobijala i inače besmrtnoga Moliera koji kaže: »Une femme en sait toujours assez quand la capacité de son esprit se hausse à connaître un pourpoint d'avec un haut de chausse (žena zna uvijek dosta kad se vrsnoća njena duha uzdiže dotle da poznaje prsluk s hlačama). Dakle, s time se ipak ne možemo složiti, pa već makar zbog

»uvredenog veličanstva« moramo dokazati protivno. No osim toga to traže i ekonomske prilike, nije to želja samo iz neke taštine.

Međutim, taj ulazak u zbiljski život donosi nužno sobom i praktičnost. Današnja djevojka traži da izrabí svaku priliku koja joj može donijeti kakvu korist. Osim toga ona ima sada mnogo dužnosti, pa je važno da razdijeli vrijeme da na sve dopsije, važna je ekonomija rada. Uopće, postala je veći računđizija, materijalista. Nije to možda najljepše, ali je potrebno. Kod mnogih to svojstvo stvara lijepu harmoniju s drugim duševnim potrebama, pa im služi kao neki »financier« koji im omogućuje da se mogu što slobodnije i što ljepše razvijati. Zbog ulaza u život današnja je djevojka društvenija. Ali, i kraj te društvenosti današnja djevojka se bori da je društvo ne sveže, ona se bori protiv društvenih zabluda, protiv mnogih običaja, koji su izgubili svoje pravo značenje i postali puka formalnost. To čini mnoga i ne znajući kad kaže: »Što me briga što drugi govore«. Istina, mnoga to govori zato, da može činiti slobodnije stvari koje baš ne bi zaslužile naslov moralne ili etičke, mnoge idu zaista predaleko u tom suzbijanju predrasuda, pa nije ni čudo što se stariji uzrujavaju zbog toga.

IV.

Velika se razlika između prijašnje i sadašnje djevojke vidi osobito u lektiri. Dok je prije djevojka tražila najviše sentimentalne romane, volila pjesme, danas će djevojku takvi romani zanimati samo u najranijoj dobi, dok su rijetke koje vole pjesme. Pročita ono što mora u školi i to dabome po običaju bez velikog užitka ili nađe slučajno kojeg pjesnika, pa se malo pozabavi i njime, no to joj nije najmilija i glavna lektira. Onda se pitamo: »Što čita?« Na to je već teže odgovoriti, jer u tome nijesu jednake. Jedne čitaju ozbiljna i vrijedna djela različite vrste i sa držaja, jer hoće da obogate svoj duševni život na svim područjima. Knjiga im je savjetnik, drug i prijatelj, čuva ih od dosade, uz nju zaboravljaju na nepravilnosti spoljašnjeg svijeta i ona ih u časovima slabosti bodri i jača. Uopće, knjiga je sastavni dio njihova života. Međutim, druge kojih, na žalost, ima gotovo više, ne čitaju ništa, ili čitaju samo zbog zabave i to ponajviše knjige, koje im neće obogatiti ni um ni srce. Klone se svih knjiga, gdje treba razmišljati, najmilija im je zabava kojekakvi laki romani, osobito poznati »funt romani«. Neke od njih vole i sentimentalne romane koji će ih malo podražiti, izmamiti nešto suzica, a poslije opet smijeh. Iako to ne prijedí mnogo, pače ne pogoduje nikako razvijanju one samostalnosti koja se danas traži od djevojke, bolje je i to nego da se hrani kojekakvim romanima

sumnjive vrijednosti, koji su danas vrlo mnogobrojni, a i vrlo traženi.

Međutim, i ona prva djevojka koja je shvatala pravu zadaću knjiga i ova druga, zovu se modernima. Time smo došli na raskršće odakle mnogi gledaju samo na jedan put dok ne vide i onaj drugi, zbog čega i dolazi do tako različitih sudova o današnjoj djevojci. Dosada sam spomenula koja su svojstva, u glavnome, zajednička svima današnjim djevojkama, to je dakle: samostalnost, odvažnost, realnost, društvenost, i bavljenje sportom, dok se u čitanju mnogo razlikuju. Iako imaju mnogo zajedničkih crta, današnje se djevojke međusobno vrlo razlikuju ne samo po temperamentu, već po cijeloj nutrinji, po gledanju na svijet, i po svrsi koju hoće da postignu. I kraj toga se obje nazivaju modernima, samo što kod svake ta riječ drugo znači. Ja bih uglavnome sve podijelila u dvije grupe.

V.

U prvoj je grupi djevojka, koja odbacivši sve okove koji su je svezali, pošla na novi put svijesno i ozbiljno. Ona hoće da upotrijebi i usavrši sva svoja svojstva, željna je znanja i sve je zanima. Ona savladuje i odgaja samu sebe, hoće da postane čovjek. Nije to neka želja da zadivi ljude, ne, ona hoće pomoći ljudima. Želi da postane ravnopravna s muškarcem, ali ne zato da smije činiti sve ono zlo što čini on, već da jednom zajedno s njim radi za dobro svoga naroda i za dobro čovječanstva. Takova djevojka shvata život ozbiljno, u njoj je jak osjećaj dužnosti i sprema se na velik rad. Ne radi to ona zato što mora, što je na to sili škola ili materijalne prilike, već zato što u radu nalazi zadovoljstvo. Ona je svijesna one poznate rečenice: »Ta samo se jednom živi«, ali ne shvata je tako da zato treba što više uživati u životnim radostima, već drži da baš zato što samo jednom živimo, treba upotrijebiti vrijeme što bolje da ostavimo svijetu što više koristi. Ipak, kraj sve te ozbiljnosti takova djevojka neće izgubiti ono za što vele svi ljudi da krasi ženu, a to je srce. Ona nastoji da ga oplemeni, a ne pusti da je ono vodi, već da zajedno s pameti stvori harmoniju. Kako lijepo veli jedan naš pisac: »Prava pamet znači samo kristalizovanu dobrotu i duboko čovjekoljublje«. Osim toga takova djevojka neće zabacivati sve ono što je dala prošlost, ona uči i iz prošlosti i iz sadašnjosti. Sadašnjost joj daje slobodu i prilike, a prošlost je ono blago, odakle će uzimati hranu za svoju dušu. Dakle, vulgarno rečeno: ona hoće da bude i pametna i dobra. U tome ne stoji da će kraj rada zaboraviti na odmor i na zabavu. No, tu još ostaje mnogo načina, kojima se čovjek može

zabaviti, a da time duša ništa ne gubi, već dobiva. Što će na pr. ljepše zabave nego što je muzika i uopće umjetnost, a koliko se time dobiva koristi. Osim toga ostaje još umjeren sport, šetnje, putovanja (u koliko je moguće). Dakle, modernost takove djevojke sastoji se u tome da traži slobodu da može posvetiti sav svoj iskreni mladenački zanos nauci, hoće da dobije umnu imovinu koja će joj pomoći da bude pravom drugaricom svoga muža, vrijednom majkom svoje djece, a ako ne nađe nikoga ko bi je razumio i znao cijeniti, biće isto tako srećna razvijajući svoje sposobnosti u kojem drugom javnom zvanju. Ona ne želi da bude žena — muškarac, neka amazonka, već biće svjesno svojih čovječjih prava i dužnosti. Može mi se prigovoriti da je to suviše lijepa, pa čak neostvariva slika. Priznajem, rijetko će se koja tome približiti, jer svaka ima pogriješaka općenito ljudskih i specifično ženskih. Ona će se, poznavajući ih, boriti protiv njih, pa makar se time borila i protiv same prirode. Međutim, kaže se: »sidesint vires, tamen est laudanda voluntas« (Iako ponestane sile, treba hvaliti dobru volju). Svakako će postići više nego ona koja ne misli ni na šta, koja nema nikakova ideala prema kome teži.

To je ona druga vrsta modernih djevojaka, manje vrijedna, no mnogobrojnija. Takova djevojka upotrebljava svu slobodu na to da se što više zabavlja, a da roditeljima polaže o tome što manje računa. I ona se bavi mnogo samom sobom, ali ne unutrašnjošću već spoljašnjošću. Radi toliko koliko joj je najpotrebnije, no nema suviše razvijen osjećaj dužnosti. Ono malo što radi, čini ili zbog toga da dobije diplomu, ili da ne izgubi naslov koji joj otvara šire puteve, ili uči za volju roditelja. Nema pače više ni želje da ne zaostane za drugaricama. O, danas više nije nikakova sramota dobiti drugi red. Mnogo je tragičnije ako nema »pincetu« za vađenje obrva ili kojeg drugog kozmetičkog pribora. Za nju nema druge brige nego da se u svakom pogledu što bolje »dotjera« i druge ljude poznaje jedino po haljinama. Nju ne muče nikakovi problemi, ni malo se ne brine za svoj duševni život, glavno joj je da bude »zgodna« u društvu. Jedna se od takovih tužila na dosadu, kad nije imala društva, pa joj kažu neka čita, neka uči, jer ovako mlada još mnogo toga ne zna, a ona odgovara: »Ah, time se samo tereti mozak«. Mislim da tu ne treba komentara, ovaj odgovor jasno karakteriše takovu djevojku. Dakle, dalje od mene sve što zahtijeva razmišljanje, može se živjeti i bez toga!

Takova je djevojka izrod emancipacije, ona poznaje samo vanjsku civilizaciju, a ne kulturu, pa nije ni čudo što po njoj mnogi sude zlo o

svima djevojkama. Ona hoće da bude emancipovana, govori čak da je naobražena. Jest, govori, ali pri tome i ostane, jer u biti ne radi ništa da bude takovom. Prazna je, bez uma, a mnogi put i bez srca. Tu se zaista može primijeniti ono što kaže naš Preradović na usta jednoga seljaka: »učeni se ljudi oblače lijepo da se razlikuju od neučenih; drugačije ne bi bilo razlike«. Dobro kaže za njih jedan naš pisac: »To su lutke koje prolaze životom čineći više zla nego dobra, čineći često mnogo zla s najmirnijom bezbrižnošću, jer ljube samo sebe i misle da je svijet stvoren jedino zato da se one uzmognu zabavljati.« A kakovo je društvo koje vole? To su najviše mladi gizdelini koji ne vrijede ništa više od njih, a misle da time što se zovu muškarci nadoknađuju sve. »Oni će biti zadovoljni, veli jedan pisac, da mu nježna usta slatko zacvrkuću, pa makar to bilo i pusto neznanje; a ono što gospodicu čini zanimljivom, sasvim je u drugim knjigama nego što su školske i druge knjige učenjačke...« Tako takove djevojke kažu da su emancipovane, traže kavalirštinu od mladića, a da im se oni kraj toga vrlo često rugaju. Kao što je sa svime kod njih, tako je i sa ljubavi. I to je za njih samo zabava. Ne traže one kakovu duševnu srodnost, o, to bi bilo suviše ozbiljno, to bi »teretilo njihov mozak«, a one ne kane biti nikakovi »filozofi«. Mnogiput ipak prevladava ženska narav, dogodi se da zavole koga makar bio i nevrijedan. No, i tu su bez računa samoj sebi kao i u svemu drugome, pa mogu postati nečijom pustom igračkom. Žaloso je da su to najviše djevojke imućnih roditelja kojima su dana sva sredstva, dok su obično ozbiljnije one koje su u težim materijalnim prilikama. No, upravo je sama imućnost u najviše slučajeva kriva toj površnosti, a s njome i mnogi roditelji. Takove se djevojke ne odgajaju, već maze, a od djetinjstva već čuju kako se oko njih govori da im se nije potrebno mnogo mučiti, jer su obezbjeđene, neka se muče drugi, kojima je potrebno. No kraj toga mnogi roditelji zaboravljaju da bez rada nema ni znanja, a ipak bi htjeli da im je dijete »pametno« i vrijedno, makar da se mogu njime ponositi. Kad vide (ako uopće i vide) da nije tako, pripovijedaju kako su sve žrtvovali za njega, kako su mu bili spremni dati sve što zaželi. Jest, ali neka se pitaju jesu li zagrijavali dijete za vrijedne stvari, da li je mnoga majka govorila sa svojom kćeri o čemu drugome, nego o haljinama i ljepoti. O, o tome bi se i sama dosta naučila, jer joj kao ni jednoj ženi ne manjka nagon za kićenje, dok je teže u njoj pobuditi interes za vrijednije stvari. A kako se može tražiti plod tamo gdje nije bačeno sjeme? Možda sam premlada da kritiziram roditelje.

lje, no upravo zato što bih htjela što objektivnije dati svoj sud o današnjoj djevojci, ne mogu, a da ne kažem da nije samo na njoj sva krivnja.

Kao što je onaj prvi tip bio prikazan suviše lijepim, možda je ovaj suviše ružan. Dabome, nijesu sve takove, ali ima ih. Mnoge nijesu zle, samo su strašno površne. Mnoge pak i rade, ali samo zato, što imaju jak osjećaj dužnosti, no od toga neće nikad niko imati koristi. Mogu steći i sposobnosti, no ne znaju ih upotrijebiti, mnogo puta i ne misle da bi ih mogle upotrijebiti, jer drže da je dosta ako izvrše svoje dužnosti. Kad pak jednom svrše školu, zaboraviće sve što su naučile i živjeće kao svaka druga žena s manjom naobrazbom, a glavni će im cilj biti ipak udaja. Takovima škola ne koristi mnogo, ne dignu se mnogo više od žena koje su živjele prije emancipacije. Pače, bilo je prije žena koje su znale steći veliki ugled, ne samo, možda, po položaju svoga muža, već i po svojoj vrijednosti. One su već onda bile emancipirane, a nijesu ni mislile na to. Mnogi govore sada na osnovu toga da je žena s pravim sposobnostima znala steći uvijek pravo mjesto, a sada da bi htjeli dići i mnoge koje ne vrijede. Jest, istina je da sada govore o emancipaciji i

zване i nezване i da ima vrlo mnogo žena koje ne služe na čast svome spolu, no mora se uočiti da dosad žena nije imala prilike da mnogo toga nauči, pa je prva reakcija malo čudna. To se osobito vidi u razvitku, kod mladeži. Držim da još i sada, iako nam je jedna generacija već otvorila put, nema jednoga stalnoga, pravoga tipa moderne djevojke. Zato je i ovaj moj referat tako šaren i necjelovit, jer mi se čini da smo još uvijek u nekome traženju, nijesmo našle pravoga izražaja. Svaka je drugačije shvatila svoj položaj. Jedna se bavi više time da to riješi, druga manje, no vrijeme će donijeti rješenje i toga pitanja. Na nama ostaje da učimo i radimo, ta radi se o nama. U nas ima mnogo stila, pokažimo da ne znamo mladost upotrijebiti samo na zabave, već i na ozbiljnije i vrijedne stvari. Dokažimo da smo vrijedne nade koju u nas stavljaju stariji koji su nam s mnogo truda prikazali ovu slobodu koju imamo, a time ćemo pridobiti i one, koji su sada protiv nas. Dokažimo to djelima, a ne riječima, djela će sama govoriti.

Ivana Car,

VII razred I ženske realne gimnazije u Zagrebu

KNJIŽEVNOST

DR EDNÉE CHARRIER: „L'EVOLUTION INTELLECTUELLE FEMININE“

V tem obsežnem delu je avtorica skušala zbrati in urediti obširni materijal o razvoju ženske inteligence, o ženskih študijah in o uspehih žene o intelektualnih poklicih poslednjih stoletij. Knjiga je razdeljena na dva dela: I. Duševni razvoj žene. II. Žena v intelektualnih poklicih na Francoskem in po vsem svetu.

Pisateljica razgrinja velezanimivo sliko iz feminističnega območja: postopni napredek in neumorno prizadevanje, podjetnost in vztrajno borbo za ženino pravo na izobrazbo. Kako čudno se danes sliši, da se je morala žena boriti ne samo za pravico v politiki nego tudi za »pravico do izobraževanja« Kakor da bi bila človeška družba ponižana in oškodovana, če bi imela žena-mati v tej družbi enako izobrazbo kakor mož. In vendar, koliko zaprek in sporov je morala preiti žena na Francoskem in pri vseh drugih narodih, da je prišla do svojega cilja.

Predno preide pisateljica k opisovanju tega boja za izobrazbo, se na kratko ozre v stari in srednji vek in dokaže strokovnjaško in na stvarnih primerih, kako so bile že v tistih časih žene razumsko enake možem.

Potem opisuje razvoj ženskega šolstva na Francoskem, boj feministk in napredne javnosti za ženski študij na srednjih in visokih šolah,

katere jim je delala vlada itd. Vse pa pojasnjuje s točnimi statistikami. Zanimivo je, kako se je godilo prvim francoskim študentkam na univerzi. K predavanjem so hodile samo v spremstvu roditeljev, sorodnikov ali vzgojiteljic. Dekan je vsaki novi študentki pojasnil, kako se mora vesti do svojih gospodov tovarišev. Prostor za dijakinje je bil takoj poleg profesorjev ali to ni bila nikaka zapreka dijakom, da bi ne bili sprejemali svojih tovarišic s ptičjim krikom, ne metali nanje gnilih jabolk itd. L. 1892 so na Sorbonni letela preko ženskih klopi gnila jajca, študenti so počeli grozne škandale: cepetali so, divje rjovel, peli nesramne pesmi, se grohotali, da je moral profesor prekiniti predavanje... samo zato, ker je prihajalo vedno več žen na Sorbonno...

Pisateljica popisuje tudi borbo za žensko izobrazbo pri drugih narodih na podlagi feministične in strokovne literature: o slovanskih ženah pa piše na podlagi letnih društvenih poročil ali po podatkih, ki jih je dobila od Internacionalne Unije akademsko izobraženih žen.

Čeprav je zadnji del knjige samo fragmentarčen, govori vendar o ženskem visokem študiju po vsem svetu, o naporih in zaprekah, katere je bilo treba premagati. Na koncu knjige

navaja avtorica obsežno feministično literaturo, francosko in svetovno; žal, da nimamo tudi slovenske feministične literature, ki bi služila kot važne vodnik za študij splošnega ženskega vprasanja.

Zaključek knjige tvori poglavlje o protifeminističnem pokretu; kot dokaz za njegovo neupravičenost pojasnjuje pisateljica na podlagi anket in odgovorov znamenitih žen in mož pozitivni vpliv žene intelektualke na družino, družbo, na novo vznikle pacifistične smernice v življenju narodov itd.

Knjiga Charrierove dokazuje, da je v enem stoletju žena, ki je prej poznala samo kuhinjo, svoj dom ter bila malo izobražena, ne samo postala v izobrazbi enaka možu, nego je tudi prinesla v kulturno življenje svojega naroda vrednote, ki izboljšujejo to življenje. Žena hoče, da bi bila vsakemu narodu zagotovljena gmotna in moralna eksistenca. Tu dela pol milijona visoko izobraženih žen roko v roki z možem — in kaj zamore ustaviti to nebrojno armado, prožeto z željo, da bi delala v prospeh svojega naroda in vsega človeštva?

Avtorica zaključuje svojo knjigo z besedami Romain Rollanda: »Do danes je bilo človeštvo kot drevo, ki ni rastlo popolnoma svobodno, en del je rasteo povsem prosto, drugi pa je bil potlačen v zid. Naša doba dovoljuje ženi, da se svobodno in normalno razvija, s tem pa vse človeštvo lahko udelevi najpopolnejšo skladnost, katero tvorijo svobodne in raznovrstne misli združene inteligence in ljubezni.«

Praga

Prof. Marija Omeljenkova

„ЈЕДНО ДОПИСИВАЊЕ“

У издању овдашње књижаре г. Геце Кона (Кнез Михаилова ул. бр. 1) изашла је књига г-ђе Др. Јулке Хлапец Ђорђевић под насловом „Једно дописивање“, за које сам писац каже да су фрагменти романа.

О књижевној страни њеној у овим редовима нећу говорити, јер то остављам компетентнијим од себе, већ ћу се задржати на постављеном и посматраном проблему, изложеном у овој књизи, са гледишта једне еманциповане жене, интелектуалке.

Ако би ова књига имала за циљ излагање једне историје двају лица, која је стварно и проживљена како је изложена, ту се не би имало много шта рећи баш и са становишта које мене интересује. Могло би се само констатовати, да је мушкарац у овој историји био бољи од жене и да га је жена навела да и у тој мери буде рђав у колико је био. Стара прича о Еви. То у осталом не би било ни

ништа ново, ни ништа чудно јер најзад, ако је неко еманципована жена и интелектуалка, као што је јунакиња ове књиге, она не мора бити неко савршенство, већ може и сме имати и чудних, по моме гледишту и погрешних, појмова. Може бити и егоистичан, па чак и његова настојања да буде пожртвован могу давати савршен изглед извештачености.

Друга је ствар, ако је ова књига хтела да изложи један проблем — право еманциповане жене, интелектуалке на љубав; затим други — љубав и брак; и трећи — слободу овакве жене уопште, а кад је она удата на посе, у односу на прва два постављена проблема.

У слободу појединачних, индивидуалних одредења при постављеним проблемима не би никад дирнули, али кад се постављени проблеми решавају путем књиге и на начин као што је у овој — ма да и у њој није дефинитивно решен, али је за оцену постављеног гледишта јунакиње књиге довољно и оволико колико је изнето — морамо проговорити коју реч из жеље, да код извесних жена не би изложено гледиште постало образац, или да се оно не би тумачило као тежња еманциповане, интелектуалне жене, да се постављени проблеми решавају на начин како то жели јунакиња ове књиге.

Да почнемо од љубави која је за многе најпривлачнија. Неоспорно да и еманципована жена, жена интелектуалка има право на љубав. Познато је и то да љубав долази сама по себи, често пута и како се не жели, а никако или бар веома ретко по неком нарочитом плану или жељи. А кад већ дође, претпостављамо са сметњама, јер без њих је решење лако, жена интелектуалка треба да је достојна себе и да се тих сметња на достојанствен начин ослободи. Ово у толико пре ако и друга страна то жели, јер нема тих сметња које интелегентан свет са јаком вољом не би могао уклонити. Друга је ствар ако се не би желело њихово уклањање. У том случају поштена особа, у најправилнијем смислу речи поштен, угушила би ту љубав, лишила би је се, а не би допустила себи да је ужива уз масу лажи, крађе и превара у нематеријалном смислу, уз неку изафектирану пажњу, која је у ствари цинизам.

Овакво гледиште желимо да има жена интелектуалка, па била удата или не, била она жена у опасним годинама или не, млада или стара девојка. Ако се не жали прљање себе, зашто прљати осећање коме се придају најлепши атрибути.

Затим, докле ћемо слушати и трпети: да је „брак гроб љубави.“ Ако би он то под са-

дањим калупом у многим случајевима и био, зар жена интелектуалка није међу првим позвана да му тај калуп измени, а не да ненормално стање одржава или још и потенцира. Брак у интелектуалним круговима на првом месту то не би смео да буде, а ако би на жалост постао, обе су стране позване, ако не желе и не могу заменити љубав једним поштеним пријатељством, да га раскину. Рећи ће нам се, а деца? Друштвени обзираи? Код паметног и честитог света ништа лакше него решити питање деце — само добра воља. А што се тиче друштвених обзира, доста са тим лажима. Ништа теже на свету него сакрити од других прљавштину породичног и личног живота. То се увек дозна, јер се таква лица при најбољој пажњи сама издаду. Па кад ће се о тим њиховим стварима сашаптавати, боље да се о њиховом разумном и поштеном разилажењу гласно говори. Ништа гнусније на свету, него кад жена мужа кога вара, или обратно, има неку извештачену болеливост да разводом другој страни не причини бол.

Сем тога несимпатична је појава код жена уопште, па и интелектуалка, које стално наглашавају: робовање кући, умор од кућњег рада, од бриге око мужа и деце, јер то су ствари које им пре брака нису могле бити непознате, ма да се са њиховим изразом „робовање“ никако не можемо сложити. Шта да кажу оне жене, које то не раде у својим већ туђим кућама за често пута бедне плате, или чије су куће празне па немају чему да „робују.“ А већ несносна и неукусна наглашавања жена интелектуалка, наравно појединих, о њиховој општој интелигенцији, о њиховој супериорности над мужем итд., не могу се подносити. Изазива чуђење, како извесне интелектуалке ту неукусност не увиђају.

Најзад, Слобода, нама свима најдража, како овом књигом жели да се у окове стави. Зар је то слобода волети кришом од мужа, од жене? Измишљавати путовања, не смети примати писма од миле особе, патити као очајник у близини мужа или жене које варамо? Зар се слобода само у томе састоји: ослободити себе од патријархалне честитости, или како се књигом жели нагласити од буржујског ситничарства у моралу, па моћи имати љубавника уз масу лажи, страха и превара? За таквом слободом бар жена интелектуалка не треба да тежи. У осталом интелектуалност, карактер и морал у општем смислу, засебни су појмови, а као својства не морају се стицати у једној особи, што је јасно истакнуто и у јунакињи ове књиге.

Иако верујем да ми проблеми садашњице, у колико су уопште садањи, нису ни непознати ни далеки, морам признати, да сам прочитавши књигу „Једно дописивање“ осетила револт, но при свем том, ови су редови написани у најбољем смеру.

Београд.

М. М. Влајић

БЕЛЕШКЕ

Прва руска лекарка умрла. 26 маја умрла је у Ленјин граду прва руска лекарка, госпа А. Н. Шабанова. Као млада девојка била је члан илегалне револуционарне организације и била ради тога више година у затвору. По изласку из затвора је студирала медицину у Хелсингфору и после тога је још свршила баријерски курс у Петрограду. На њену иницијативу је био отворен године 1897 први медицински институт за жене. После револуције, Шабанова је радила у дејој болнице у Ленјинграду и у општинском ureду за заштиту материнства. Умрла је у старости, у 84 години, и оставила многа важна медицинска дела.

Да ли смо луди или покварени? Познати амерички сенатор Борак пише у часопису »Unity«: Кад се састала у Женевини конференција за razorување било је 15—20 милиона мушкарца и жена без посла (без чланова њихових породица) и 40—50 милиона становника разних земаља живело је од милостинје, да не умру од глади. Али, сваке године државе издају 5000 милиона долара за наоружање, тј. 80—85% свих пореза. Да ли смо луди или покварени? Да ли није време да осећамо срамоту због ових чињеница?

Удате учитељице у Ирској. У слободној држави Ирској у свима државним школама од 1 априла т. г. не примaju више наставнице, које су удате. Само оне удате наставнице, које су биле 1 априла веће на дужности, могу да остану.

Светски savez за мир матера и васпитаџа одржаће 29 и 30 јуна прву интернационалну конференцију у Кoлну, Немачка. Задатак овoga saveза је да удружи жене са циљем да васпитају омладину у духу ненасилног споразумевања међу народима. Поџетак ове организације датира из године 1927 и побуду за оснивање је дала једна француска мајка која је изгубила сина у рату. У Француској организација броји већ 60.000 чланова и има своје skupине у Englesкој, Belgiji, Holandsкој, Шведској, Швајцарској, Чехословачкој и Eгипту. У Немачкој се поџела ширити ова организација лантске године и сада има већ у дванаест вароши своје секције и преко 5000 чланова.

Народни женски savez Сјединених Држава Северне Америке ради на томе да се идуће године одржи у Чикагу приликом изложбе »Stoleће napretka« велики интернационални женски конгрес. Одлучио је да изда за тај конгрес књигу у којој ће бити приказан удео жена на развijaњу социјалнога и филантроскога рада, на пољу васпитања и наобразбе. Пored тога Saveз ће приредити изложбу, на којој ће графичке слике показивати рад и успеhe жена. За све ово је амерички Saveз добио поклон од 100.000 долара од Америчке компаније за телеграфске каблове.